

Flertalsfrygt – aktuelle neoliberalistiske folke- og demokratikritikker

AF MIKKEL THORUP

SLAGMARK #85

SIDER: 177-196

I 2007 sagde Alan Greenspan, der året forinden var trådt tilbage efter næsten 20 år som USA's nationalbankdirektør, at vi

er heldige, at takket være globaliseringen er politikbeslutninger i USA stort set blevet afløst af globale markeds kræfter. Hvis man ser bort fra national sikkerhed, så gør det knap en forskel, hvem der bliver den næste præsident. Verden regeres af markeds kræfter.¹

Greenspan er elev af en af neoliberalismens mest kontroversielle og radikale figurer, Ayn Rand,² der klart advokerede for markedets og egeninteressens suverænitæt over demokratiets og fællesskabets. Citatet synes at reflektere både en hård udgave af det neoliberalistiske markedsprimat over demokratiet og en mere aktuel observation af de globale finansmarkeder som den nye suveræn.

Politik er blevet svøbt i det, som den neoliberale, US-amerikanske journalist Thomas Friedman i 1999 kaldte for den "gyldne spændetroje", udviklet af Margaret Thatcher og Ronald Reagan i 1980'erne og globalt hegemonisk efter Murens fald,

1 Citeret fra Adam Tooze, *Crashed. How a Decade of Financial Crises Changed the World*, (London: Allen Lane, 2018), 574

2 Jennifer Burns, *Goddess of the Market. Ayn Rand and the American Right*, (Oxford: Oxford University Press, 2009)

er det en beslutningsramme, hvor “økonomien vokser, mens politikken krymper.”³ Friedman mener, at vækst og velstand vokser, men i denne artikels sammenhæng er det lige så klart – og det er også Friedmans pointe, at økonomien overtager fra politikken, og dermed markedet fra demokratiet, som kilden til og arenaen for beslutninger.

Der er en enorm litteratur, der diskuterer, hvad neoliberalisme er ideologisk, politisk, institutionelt etc., som jeg ikke vil engagere mig med her.⁴ Med *neoliberalisme* refererer jeg her til en distinkt politisk-økonomisk teori, der med udgangspunkt i centralbegrebet konkurrence som social almenforklaring søger at bruge staten aktivt til at *skabe* den almene konkurrence i alle livets sammenhænge fra nationaløkonomi og arbejdsmarkedspolitik til familieforhold og selvforståelse.

Den for mit formål mest brugbare definition af neoliberalismens forhold til politik og dermed demokrati er givet af den danske neoliberalisme-historiker Jacob Jensen, der taler om, at neoliberalismen er drevet af ønsket om “almenvællets affortryllelse”⁵ dvs. en devaluering af politiske og normative forestillinger om det fælles bedste, her i form af demokrati, som både noget distinkt og som noget i sig selv godt. Neoliberalisme ser ikke nogen selvstændig værdi i demokrati men betragter den pragmatisk eller instrumentelt som et middel, og det, vi skal se, er, at mange neoliberale anskuer demokratiet som en mere eller mindre afgørende hindring for deres egentlige mål, frie markeder og individuel frihed.

I denne artikel vil jeg forfølge et dobbeltspor idéhistorisk, både den længere neoliberale demokratiskepsis – og dennes placering i en endnu længere demokratiskeptisk tradition – og neoliberalismens aktuelle diagnosticering af og intervention i aktuel politik. Mit ærinde er ikke at kritisere eller vurdere gyldigheden af de argumenter, som kapitlets neoliberalister kommer med,⁶ men derimod at undersøge en spændende dobbelthed i neoliberalismens forhold til demokratiet mellem en

3 Thomas Friedman, *The Lexus and the Olive Tree*, (London: HarperCollins, 1999), 87

4 En god introduktion til de forskellige neoliberalisme-analyser er Jacob Jensen og Niklas Olsen, “Hvad er neoliberalisme? – redaktionelt forord”, *Slagmark*, 74, (efterår 2016): 9-22

5 Jacob Jensen, “Almenvællets affortryllelse – neoliberale anfægtelser af det fælles bedste”, *Slagmark*, 74 (efterår 2016): 69-86. Se også William Davies, *The Limits of Neoliberalism. Authority, Sovereignty and the Logic of Competition*, (London: Sage, 2014), kap. 1

6 Det er gjort engageret, vidende men også for satirisk i Roslyn Fuller, *In Defence of Democracy*, (Cambridge: Polity, 2019)

udtalt kritik af demokratiets ekspansive, frihedstruende tendens og så en fejring af neoliberalisme som vejen til et sandt demokrati utyngtet af statens klamme hånd, et demokrati udøvet ikke hvert fjerde år i det tunge, demokratiske systems valglokale men hver dag i det frie markedssystem. Som den daværende direktør af Citibank, Walter Criston skrev i den signifikant betitlede *The Twilight of Sovereignty* fra 1992, så betyder enden for den statslige suverænitet opkomsten af et markedsdemokrati: "Markeder er stemmemaskiner. De fungerer som folkeafstemninger" og giver "magten til folket."⁷ I neoliberalismens selvfortælling er dens demokratiskepsis et værn om og udvidelse af en sand, demokratisk ageren.

I.

Den neoliberalistiske demokratikritik ligger i forlængelse af en længere, højreorienteret demokratikritik, hvor problemet er, at demokratiet tenderer til at blive *for demokratisk*, det vil her sige for direkte, deltagende, deliberativt, ekspansivt – befolkningen deltager og snakker for meget om for mange ting. Denne demokratikritik, alle forskelle til trods, abonnerer på et mistænksomt blik på flertalsmagten. En folkesuveræn magt, der antages ikke nødvendigvis at besidde kompetencerne til at styre et komplekst samfund og at ville en stadig ekspansion af statsmagten på bekostning af individet og/eller familien, troen, de nære fællesskaber etc.

Demokratiet antages at have, hvis ikke hindret deri, iboende tendenser til a) at degenerere til *løsslupenhed*, en konservativ eller moralsk kritik; b) forfalde til *uansvarlighed*, en liberalistisk eller økonomisk kritik; c) udarte sig til *uregerlighed*. Sidstnævnte er en fælles kritik, der forener de to øvrige kritikker i ét begreb om demokratiets iboende tendens til at overskride egne "naturlige" grænser, hvorfor demokratiet fremmer en række sociale, moralske, politiske og økonomiske dysfunktionaliteter. Disse tre kritikker samles i en frygt for demokratiets manglende styringsevne, dets karakter af anarkisk mangel på form.

⁷ Citeret fra Thomas Frank, *One Market under God. Extreme Capitalism, Market Populism and the End of Economic Democracy*, (New York: Anchor Books, 2001), 55. For neoliberalismens opskrivning af forbrugeren på bekostning af borgeren se Niklas Olsen, *The Sovereign Consumer. A New Intellectual History of Neoliberalism*, (Cham: Palgrave Macmillan, 2019)

Neoliberale er i demokratisk sammenhæng del af den bredere og historisk længere liberale tradition, som den britiske politolog David Held har kaldt for “beskyttelsesdemokrati” [*protective democracy*], hvor demokratiets rolle først og fremmest eller udelukkende er at beskytte borgere mod statsmagten med færrest mulige midler, dvs. repræsentation er med Benjamin Constants ord fra 1819, “en fuldmagt, folkets masse giver til et vist antal mænd [sic], når folket ønsker sine interesser beskyttet men dog ikke altid uafbrudt har tid til selv at forsvare dem.”⁸ Demokratiet er ikke udviklende, det har ingen positive opgaver, men kun beskyttende, negative i betydningen sikre frihed fra statens – og ikke mindst flertallets – overgreb.

Det er ikke sådan, at højreorienterede demokratikritikker partout anser befolkningen som for uvidende eller irrationelle til egentlig demokratisk deliberation, men derimod at de er opmærksomme på begrænsningerne i kollektive forsamlings- og beslutningsforhold, og at de afsøger mulighederne for et demokrati kompatibelt med lav deltagelse, hvor der er mellemlid mellem folket og beslutningerne, hvor der er, som Bertel Haarder skrev det i en bog fra 1990, klare grænser for politik, hvor man i stedet for at lade “Folketinget udbrede partipolitikken til alt for mange områder” skal lade “markeds kræfterne og det frie forbrugsvalg slå igennem.”⁹

Dette skematiske overblik over den højreorienterede demokratikritiks kerneargumentation tjener os nedenfor som baggrund for artiklens egentlige ærinde, nemlig en markant variant af denne kritik, den neoliberalistiske demokratikritik, som jeg vil analysere i to hovedfigurer, de folke- og demokratiskeptiske, der ønsker at begrænse folkets deltagelse og demokratiets magt for at sikre det tyndere demokraties regeringsduelighed og beskytte individuel frihed; dernæst de langt mere kritiske, hvis ikke endda folke- og demokratifjendtlige, der advokerer enten for et egentligt ikke-demokratisk alternativ eller spekulerer i individuelle exitstrategier fra vores andres demokrati.

8 Benjamin Constant, “Antik og moderne frihed”, i Peter Wivel, *Tvesind. En bog om Benjamin Constant*, (København: Gyldendal, 1996), 182, 164-184

9 Bertel Haarder, *Grænser for politik*, (København: Gyldendal, 1990), 60

II.

Den neoliberale demokratikritiks væsentligste drivkraft er mistroen til flertallet, og dens mest anvendte løsning er derfor udviklingen af metoder til at trimme, beskære, fortynde flertallets politiske stemme. Problemet med flertallet er dets kollektive irrationalitet. I kollektivet – massen, pøblen, flokken i andre demokratikritiske udlægninger – hersker individuel ansvarsfrihed, kortsynethed, glædessyge og i en variation af den klassisk liberale flertalsfrygt viljen til at ofre frihed – og andres ejendom – til fordel for kollektivets fornøjelse.

Frygten er, at de rationelle og produktive, der ofte forudsættes at være de samme, vil være i mindretal i et demokrati, ja formodentlig i alle samfundsformer, men kun i et demokrati kan de dumme og dovne herske over de kloge og skabende. Den danske forretningsmand og neoliberale meningsmager Asger Aamund skrev i juli 2011:

Demokrati betyder folkestyre, ikke flertalstyranni og netop hensyntagen til mindretallets interesser er kernen i demokratiet som begreb. I Danmark er vi på vej mod flertalstyranniet, hvor det arbejdende Danmarks interesser groft tilsidesættes for at tækkes det flertal af klientvælgere, der står uden for arbejdsmarkedet.¹⁰

En uges tid før sagde han i et interview, at demokratiet “har taget en grotest drejning, hvor et flertal, der ikke laver noget, kan stemme sig til de penge, der tilhører det mindretal, som arbejder.” Derfor ser han mod Singapore, hvor det han med noget af en skønmalingskalder for et “kontrakt-demokrati” betyder, “at folket ikke blander sig i politik og til gengæld giver regeringen en flot levestandard, en retsstat og meget lidt korrupsion.”¹¹ Da det ikke er en oplagt løsning i Danmark at afkoble folket og politikken helt, så arbejdes der i stedet som i det længere citat ovenfor med måder at begrænse folkets deltagelse og som her at udstyre politikerne med midler og bemyndigelser, der vil adskille dem fra befolkningen.

Hvis vi kortvarigt bliver i Danmark, så er Aamunds argumentation om uproduktivt flertal versus produktivt mindretal også udtrykt i Anders Fogh Rasmussens bog fra 1993, *Fra socialstat til minimalstat*, hvor der er skabt et “herre-slave-forhold,

10 Asger Aamund, “Skal folkestyret på møddingen?”, *Berlingske Tidende*, 27. juli, 2011

11 Asger Aamund citeret fra Esben Schjørring, “Kan demokratiet stadig betale sig?”, *Berlingske Tidende*, 15. juli, 2011

hvor en stor del af samfundets medlemmer spidser nådsensbrød af statens hånd”¹² betalt af midler fra et overbeskattet mindretal.

Disse danske argumenter er ganske parallelle til en række særligt US-amerikanske, som vi nu vender os mod med fokus på tre prominente bøger.¹³ De abonnerer alle på varianter af “folk er for dumme” til demokrati-argumenter, og den første, Bryan Caplans, *The Myth of the Rational Voter – Why Democracies Choose Bad Policies* fra 2007, er også den, der mest direkte siger, at målet for rationalitet er økonomisk ekspertviden, som han selv betragter den, hvorimod de andre er mere vage om, hvad rationalitet/irrationalitet-skellet egentlig angår. Da, det er her, han adskiller sig, vil jeg først og fremmest fokusere på dette ene punkt ganske kort og udlægge de andre mere fyldigt.

Caplan er professor i økonomi ved George Mason University, tilknyttet den private, neoliberale tænketank The Mercatus Center og den noget mere radikale Cato Center. Demokratiets hovedproblem for Caplan er, at det ifølge ham systematisk vælger dårlige, endda uvidenskabelige, økonomiske løsninger. “I teorien”, siger han, “er demokratiet et bolværk imod socialt harmfulde politikker”, altså et beskyttelsesdemokrati jf. ovenfor, “men i praksis giver det disse politikker en sikker havn.”¹⁴ Det skyldes først og fremmest, at vælgerne er værre end bare uvidende. De er irrationelle. Demokratiets problem er derfor ikke, at det ikke giver vælgerne, hvad de gerne vil have, men at det giver dem netop det – hvilket i Caplans udlægning er dårlig økonomisk politik præget af det, han kalder for “anti-marked bias”. Folk forstår ikke økonomi, og det, de tror, de ved om økonomi, er forkert. “Den typiske vælger, hvis meninger politikerne servicerer, er formodentlig ude af stand til at bestå en prøve i basal økonomi. Ikke så underligt at protektionisme, priskontrol og andre tåbelige

12 Anders Fogh Rasmussen, *Fra socialstat til minimalstat. En liberal strategi*, (København: Samleren, 1993), 14

13 Se også Fareed Zakaria, *The Future of Freedom. Illiberal Democracy at Home and Abroad*, (New York: W.W. Norton & Company, 2003). Og endnu tidligere og klart mere neoliberalistisk, William H. Riker, *Liberalism against Populism*, (San Francisco: W.H. Freeman, 1982)

14 Bryan Caplan, *The Myth of the Rational Voter – Why Democracies Choose Bad Policies*, (Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2007), 1

politikker, så ofte vinder.”¹⁵ Økonomi er vigtigt, det vigtigste ifølge Caplan, “men det betyder ikke, at vælgernes mening om andre emner er spor bedre.”¹⁶

Demokratiet skal derfor svækkes til fordel for markedet, der vil fremtvinge en fornuftig politik, om vælgere eller politikere vil det eller ej. Som de to andre nedenfor leger han med tanken om at indføre en økonomi-test for at kunne stemme, at give flere stemmer til dem med økonomisk viden, at gøre det sværere at stemme (da dem med kortest uddannelse er mindst tilbøjelig til at stemme, vil det have størst afskrækkende effekt på dem), uddannelse af vælgerne i økonomi og endelig at de “økonomisk kyndige individer, der har noget politisk frirum *drager fordel af det* til at forbedre den førte politik,”¹⁷ dvs. i det skjulte handler mere markedsvenligt, end det politiske system ellers lægger op til.

Jason Brennan er filosof og erhvervsprofessor ved Handelshøjskolen på det private Georgetown University i Washington DC. Han er en yderst produktiv skribent med en lang række bøger, der anvender en libertær filosofi og en neoliberal økonomi til at behandle emner som frihed, retfærdighed, rigdom og ikke mindst demokrati. Han er blevet kendt for bogen *Against Democracy* udgivet i 2016. Det er et ret simpelt og genkendeligt argument, Brennan fremlægger, nemlig at de fleste er for irrationelle og uvidende til, at demokratiet, som det eksisterer i dag, kan fungere ordentligt. De dumme udkonkurrerer de smarte i kraft af deres antal. Han opdeler befolkningen i tre grupper, *hobbits*, der er uvidende om og uinteresserede i politik; *hooligans*, der har stærke men sekteriske holdninger til politik; og *vulcans*, der “tænker videnskabeligt og rationelt om politik.”¹⁸ Der er, siger han, klart flest hobbitter og hooligans, og hvis den deltagelsesdemokratiske tænkning antager, at demokratisk deltagelse gør hobbitter til vulcans, så er situationen snarere i hans udlægning, at den gør hobbitter til hooligans, dvs. gør politik polariseret og uregerligt. Det er snarere skadeligt for os individuelt og kollektivt, da “universel stemmeret tilskynder de fleste vælgere til at tage politiske beslutninger på en ignorant og ir-

15 Caplan, *The Myth of the Rational Voter*, 13-14

16 Caplan, *The Myth of the Rational Voter*, 21

17 Caplan, *The Myth of the Rational Voter*, 198-199, hans kursivering

18 Jason Brennan, *Against Democracy*, (Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2016), 5

rationel måde og derefter påtvinge disse ignorante og irrationelle beslutninger på uskyldige mennesker.”¹⁹

Det ville derfor være bedre for alle, hvis flertallet holdt sig ude af politik. Han ser derfor dalende stemmetal som en positiv start: “Vi bør håbe for endnu mindre deltagelse, ikke mere.”²⁰ Politik skal fylde så lidt som muligt i så mange menneskers liv som muligt. Han er klart imod idéen om, at demokrati er en skabende proces, at politisk deltagelse har civiliserende og oplysende effekter. Demokrati har udelukkende en instrumentel værdi, og den “eneste grund til at foretrække demokrati over andre politiske systemer, er at det er mere effektivt i at producere retfærdige resultater [...] Demokrati er intet andet end en hammer.”²¹ Det har ingen iboende værdi i sig selv.

Første skridt i løsningen på at få en bedre hammer er opgøret med idéen om stemmeret som en universel ret, man bare har i kraft af at være borger: “Borgere har ikke nogen basal ret til at stemme eller stille op til valg.”²² Det er ikke en ret, man har som borger, men et privilegie, man skal gøre sig fortjent til. Brennan advokerer for et epistokratisk demokrati, vi kunne også kalde det for et elitært demokrati, hvor argumentet ikke først og fremmest er, at de kloge og rationelle få skal herske på grund af deres overlegenhed, men at de borgere, der “er moralsk urimelige, uvidende eller inkompetente omkring politik”²³, ikke bør kunne herske over de andre. Det er ikke fordi, de få er bedre, at de skal bestemme, men fordi de mange er værre.

I *10% Less Democracy – Why You Should Trust Elites A Little More and the Masses A Little Less* fra 2020 skriver Garrett Jones i en reference til bl.a. Brennan: “Omkostningerne ved at give lige vægt til de informerede og til de uinformerede er store nok til, at det er værd at lede efter kreative måder at tippe vægten til fordel for de informerede en lille smule.”²⁴ Jones er økonom med speciale i den neolibérale monetære teori, tidligere økonomisk rådgiver for den stærkt konservative, republikanske Utah-senator Orrin Hatch, lektor på George Mason University og professor

19 Brennan, *Against Democracy*, 8

20 Brennan, *Against Democracy*, 3

21 Brennan, *Against Democracy*, 11

22 Brennan, *Against Democracy*, 7

23 Brennan, *Against Democracy*, 17

24 Garrett Jones, *10% Less Democracy – Why You Should Trust Elites A Little More and the Masses A Little Less*, (Stanford: Stanford University Press, 2020), 6

i kapitalismestudier ved den private, libertære tænketank The Mercatus Center, der er affilieret med George Mason.

Den neoliberale demokratikritik hos Jones flugter på mange måder med Brennans, idet den er funderet på en dyb skepsis overfor vælgerhavets rationalitet og en udvikling af "demokrati-reducerende reformer, der tager kontrollen med staten lidt længere fra den almindelige vælger."²⁵ Som han rigtigt bemærker, så stemmer vi ikke om alt, der er intet 100% demokrati som standardenheden for demokrati, ganske ligesom det hører demokratiet til, at der er opstillet forfatningsmæssige begrænsninger på demokratiets beslutningsmagt over dets indbyggere. Hvis vi starter med antagelsen om, at vi lever i og ønsker fortsat at leve i et demokrati, da er diskussionen et spørgsmål om graden af demokrati, og her står Jones som de øvrige i denne artikel på det argument, at demokratiet er blevet for demokratisk til sit eget bedste. Det har i en vis grad prioriteret legitimitetshensyn (lige ret til stemme og deltagelse) over effektivitetshensyn (gode beslutninger) – sidstnævnte mestendels formuleret i økonomiske væksttermer.

Jones gør lidt ud af at problematisere forestillinger om, at demokrati er den uafhængige variabel for fred og vækst, dvs. at demokratier er mere fredelige og bedre økonomier. Snarere, synes han at mene, er der andre bagvedliggende faktorer, der bestemmer demokrati, fred og vækst. Denne tilsyneladende rent akademiske debat har vigtige implikationer for devalueringen af demokrati som et gode i sig selv. Hvor Brennan fokuserede på, at demokrati ikke skaber informerede borgere men det modsatte, så fokuserer Jones på, at demokrati ikke skaber fred og vækst. Hermed er vejen på en helt anden måde åbnet for at kunne diskutere grader af demokrati – og hvis man ville, ikke-demokratiske alternativer. Demokrati er da ikke det forudindtagede startpunkt men derimod en institution, der skal bevise sit værd i effektivitetstermer.

Og i dag, siger han, er demokratiet blevet for demokratisk til at være effektivt, hvorimod en indskrænkning vil kunne skabe et optimalt *trade-off* mellem legitimitet og effektivitet. Eller rettere skal vi nok forstå det sådan, at hvor man ofte tenderer til at forstå legitimitet og effektivitet som adskilte forhold, der satser Jones på, at en indskrænkning af demokratisk deltagelse vil øge snarere end mindske demokratiets legitimitet, idet dets beslutningskraft vil blive mere effektiv.

25 Jones, *10% Less Democracy*, 8

Vi værdsætter, synes argumentet at være, ikke demokrati og deltagelse i sig selv, men kun som instrumenter til et andet gode (i hans optik økonomisk præstation), som det nuværende demokrati ikke producerer tilstrækkeligt. Vi kan derfor eksperimentere med demokratiske indskrænkninger uden at risikere opbakning til demokratiet. Disse eksperimenter inkluderer bestemte uddannelsesniveauer for at have stemmeret; længere regeringstid for folkevalgte, så de opnår tid uafhængigt af vælgerne; mere uafhængige centralbanker såvel som domstole og reguleringsmyndigheder, der alle skal skæres fra såvel politikere som vælgere; afdemokratisering af partiernes indre liv, så ledere fremfor medlemmer bestemmer mere; større magt til obligationsejere over statens økonomiske politik, da disse ikke-valgte herskere "er en vigtig og brugbar kontrol af regeringers potentielt ansvarløse opførsel"²⁶ (han leger endda med tanken om, at de skal have stemmeret); og endelig, lidt kontraintuitivt flere valg med mindre konsekvenser, f.eks. hvor halvdelen af parlamentet vælges af gangen, således at befolkningen lærer, at valg ikke er noget særligt.

Disse er alle neoliberale demokratikritikker optaget af at afbalancere det (markeds)liberale og det folkesuveræne element i demokratiet, en balance, de ser have forskubbet sig uheldigt, hvis ikke endda uheldsvangert til fordel for folkesuveræniteten og flertalsmagt. Deres løsningsforslag handler om (gen)etablering af en balance ved at begrænse men ikke afvikle flertallets andel i den førte politik. I næste afsnit skal vi se på en række andre neoliberale, der alle kan siges at have tabt tiltroen til demokratiet, og som er optaget af at skitsere alternativer, der nær totalt afvikler det folkesuveræne til fordel for det individualistiske og markedsmæssige.

III.

En af de mest indflydelsesrige repræsentanter for den anti-demokratiske del af neoliberalismen er den tyske filosof og økonom Hans-Hermann Hoppe, der med udgangspunkt i den østrigske skole inden for neoliberalismen, særligt repræsenteret ved Ludwig von Mises, har taget de politiske implikationer af skolens økonomiske teorier længst, ikke mindst hvad demokratiskepsissen angår. I hans *Democracy – the God that Failed* fra 2001 kritiserer han endda læremestrene Mises og Mur-

26 Jones, *10% Less Democracy*, 119

ray N. Rothbard for deres angivelige tiltro til demokratiet²⁷ og for deres blindhed overfor, at universel stemmeret skaber “en tilsyneladende permanent tendens til velstands- og indkomstsomfordeling.”²⁸ Hoppe advokerer i stedet for monarki som den mindst ringe løsning, hvis der absolut skal være en stat, mens hans egentlige alternativ er en pluralitet af anarko-kapitalistiske, selv-lovgivende entiteter kaldet bl.a. “den naturlige orden”, “ren kapitalisme” eller “privatlovssamfund.”²⁹ Hverken denne utopi eller den sekundære præference for monarki vil interessere os her, hvor fokus er på de iboende systemfejl i demokratiet.

Demokrati fører uvægerligt til “en systematisk ekspansion af statsmagtens intensitet og omfang og en betydeligt forøget tendens til afcivilisering.”³⁰ Hoppe er mere total i sin forståelse af demokratiets negative effekter end de øvrige diskuteret i dette kapitel. Demokratiet har ført til alt fra de kommunistiske og nazistiske totalitarismer til velfærdsstaten, til flere og voldsommere krige, til “permanent voksende skatter, gæld og offentlige ansatte”, ja demokratiet har endda ført til at “ægteskabs- og familieinstitutionen er blevet svækket, antallet af børn er faldet, mens skilsmisseraten, antal uægte børn, enkeltforældre, singleliv og aborter er steget.” Sammenlignet med århundredet før, så har man i det 20. århundrede oplevet, at “den kognitive kunnen hos de politiske og intellektuelle eliter er faldet, og det samme er den offentlige uddannelse.

Kriminalitetsrater, strukturel arbejdsløshed, afhængighed af offentlig forsørgelse, parasitisme, forsømmelighed, uansvarlighed, ucivilitet, psykopati og hedonisme har vokset.”³¹ I et demokrati

er ethvert krav legitimt, hvis det siges offentligt under den særlige beskyttelse af ‘ytringsfrihed’. Alt kan siges og kræves og alt står til rådighed. Selv ikke den tilsyneladende mest sikre private ejendomsret er fritaget for omfordelingskrav. Værre endnu, som resultat af massevalg, så vil de medlemmer af samfundet med lille eller ingen moralsk bremse imod at tage andres ejendom,

27 Hans Hermann-Hoppe, *Democracy – the God that Failed. The Economics and Politics of Monarchy, Democracy and Natural Order*, (New Brunswick & London: Transaction Publishers, 2001), xxiii

28 Hermann-Hoppe, *Democracy*, 96

29 Hermann-Hoppe, *Democracy*, xxi og 75

30 Hermann-Hoppe, *Democracy*, 24

31 Hermann-Hoppe, *Democracy*, 42-3

vanemæssige amoralister der er mest talentfulde i skabelsen af flertal fra en multitude af moralsk uhæmmede og gensidigt uforenelige folkelige krav, effektive demagoger som de er, tendere til at vinde adgang til statens top.³²

Vi behøver ikke her gå ind i detaljer om, hvordan demokratiet ifølge Hoppe systematisk bryder den naturlige ejendomsret, er økonomisk ineffektivt, kriminelt og voldeligt. Mest interessant for os er beskrivelsen af befolkningsflertallet, hvordan der i et demokrati vil være “flere mennesker, der producerer mindre og udviser ringe forudseenhed og færre mennesker, der producerer mere og forudsiger godt.”³³ I en gentagelse af en anti-demokratisk trope fra Platon og frem siger han, at i demokrati “bliver ingen styret af en anden men alle styrer sig selv,”³⁴ underforstået på en utøjelig, ustyrlig måde. Flertallet “består altid af ‘vildddyr’, ‘idioter’ og ‘tåber’ let vildledt og nedsunket i vanemæssig underkastelse.”³⁵

Demokratiet er moralsk og økonomisk uholdbart og har retning imod kollapset. Hoppe er derfor optaget af at skubbe til en delegitimering af demokratiet,³⁶ der må indeholde et opgør med den demokratiske lighedstanke til fordel for en genkomst af tilslutningen til den naturlige orden, hvor individer er overladt til sig selv, en orden, der vil være “udpræget ikke-egalitær, hierarkisk og elitær.”³⁷ Og han leger med tanken om to exit-strategier, som vi skal se udfoldet af andre nedenfor; dels oprettelsen af frie territorier, småsamfund af anarko-liberalister, inden for men frie af den eksisterende orden og så løsrivelse, enten individuel løsrivelse eller større samfund som f.eks. US-amerikanske delstater.³⁸ Disse to tanker er også blevet taget op og udviklet af andre.

I denne afsøgning af anti-demokratiske alternativer er der de seneste år fundet en bevægelse sted i nogle neoliberalistiske kredse til et decideret og eksplicit anti-demokratisk alternativ,³⁹ der kaldes neo-reaktion eller NRx, mest prominent forfæg-

32 Hermann-Hoppe, *Democracy*, 87-88

33 Hermann-Hoppe, *Democracy*, 32

34 Hermann-Hoppe, *Democracy*, 25

35 Hermann-Hoppe, *Democracy*, 92

36 Hermann-Hoppe, *Democracy*, 70

37 Hermann-Hoppe, *Democracy*, 71

38 Hermann-Hoppe, *Democracy*, 287-292

39 En kort gennemgang gives i Elliot Gulliver-Needham, “Adam Smith to Richard Spencer: Why Liber-

tet af Nick Land⁴⁰ og Curtis Yarvin⁴¹ (under pseudonymet Mencius Moldbug). Det skal ikke diskuteres her, men et sted imellem neoliberalisme og neoreaktion ligger et værk fra 1997, der trods dets mestendels ukvalificerede påstande og forudsigelser har haft stor indvirkning særligt på Silicon Valley-neoliberale som Peter Thiel, nemlig *The Sovereign Individual* fra 1997, der bærer undertitlen *How to Survive and Thrive during the Collapse of the Welfare State*. Bogen er skrevet af den US-amerikanske investor og forfatter James Dale Davidson, der nok er mest kendt for diverse Bill Clinton-konspirationsteorier (der også optræder i bogen) samt den nu afdøde britiske journalist William Rees-Mogg. Bogen er en slags futuristisk selvhjælpsbog for de meget rige, en ideologisk exit-strategi.

De trækker på en stærk 1990'er-fortælling om de kombinerede globaliserings- og digitaliseringskræfter, der bl.a. fik den dengang kendte japanske managementkonsulent Kenichi Ohmae til at udgive bøger med titlen *The Borderless World* fra 1990 og *The End of the Nation State* fra 1995, der opstillede et nulsumsspil mellem skaberen og forbrugeren versus regulatoren (og dermed staten og dermed demokratiet) – med udviklingen klart på skaberens og forbrugers side grundet globaliseringen. “For en voksende befolkning af firmaer, der betjener globale markeder eller står overfor global konkurrence, vil nationalitet forsvinde.”⁴² Man bør her lægge mærke til, at han beskriver firmaer som en befolkning. Han kunne også have sagt den nye suveræn. Nationernes indbyggere – og her tenderer han til at bruge det apolitiske “people” i den numeriske betydning folk snarere end det folkesuveræne “the people” eller det kollektive “population” – vil som forbrugere løsrive deres behovstilfredsstillelse fra statens tilbud.

Davidson og Rees-Mogg tager globaliserings- og digitaliseringsfortællingen så langt, den kan trække, og hævder, at vi står på tærsklen til nationalstatens og der-

tarians turn to the Alt-Right”, *Medium*, 22. Februar, 2018, <https://medium.com/@elliottgulliverneedham/why-libertarians-are-embracing-fascism-5a9747a44db9>

40 Nick Land, *The Dark Enlightenment*, 2013, www.thedarkenlightenment.com/the-dark-enlightenment-by-nick-land/

41 Curtis Yarvin, “Moldbug on Carlyle”, 2010, <https://www.unqualified-reservations.org/2010/02/from-mises-to-carlyle-my-sick-journey/>

42 Kenichi Ohmae, *The Borderless World. Power and Strategy in the interlinked Economy*, (London: HarperCollins, 1990), 10. Se også Kenichi Ohmae, *The End of the Nation State. The Rise of Regional Economies*, (London: HarperCollins, 1995).

med enhver kollektivismes endeligt såvel ved indgangen til "det suveræne individs" tidsalder. I en teknologi-deterministisk fortælling er deres hypotese, at den teknologiske udvikling vil gøre det muligt for de særligt dygtige og rige at forlade staten og blive uforbundne og dermed ubegrænsede super-individer, nærmest i deres fortælling halvguder. Fordelen ved den teknologiske udvikling, der beskrives som lig markedskræfterne, er, "at den vil tvinge samfund til at rekonfigurere dem selv på måder, som den offentlige mening hverken kan forstå eller vil byde velkommen."⁴³

Størstedelen af befolkningen beskrives som "legioner af tabere": "formodentlig flertallet af amerikanere over 15 år mangler de basale redskaber nødvendige for at evaluere idéer og formulere vurderinger."⁴⁴ Dette inkompetente flertal har skabt velfærdsstaten, der er at forstå som "kommunismens enæggede tvilling præcis fordi den faciliteter ubegrænset statskontrol af ressourcer."⁴⁵ De skelner ikke mellem demokrati og velfærdsstat, eller rettere den evigt ekspanderende velfærdsstat på de dygtiges bekostning og betaling er det uundgåelige resultat af flertalsdemokrati. Det er "ikke meget mere end en formel for legal parasitisme."⁴⁶

Heldigvis skaber den teknologiske udvikling mulighed for, at de rigeste kan tjekke ud af det demokratiske skæbnefællesskab. De siger helt klart, at fremtiden for det store flertal vil blive værre, "for alle andre end top 5 procent vil det relativt set være en forværring, men top 5 procent vil vinde enormt."⁴⁷ De få dygtige af de tilbageværende vil være reduceret til kriminalitet eller serviceorgan for de mægtige. Disse mægtige vil bruge deres exit-mulighed til at designe deres egne lokaliteter og deres egen skattebetaling, "bevæge sig hinsides statsborgerskab og blive forbrugere."⁴⁸ De vil udtrykke "den ultimative form for privatisering – den gennemgribende afnationalisering af individet."⁴⁹

En af de steder, bogen nævner som oplagt exit-sted, er New Zealand (ved siden af Singapore). Det er også der, hvor Peter Thiel, der nævner bogen som en af sine stør-

43 James Dale Davidson og William Rees-Mogg, *The Sovereign Individual. How to Survive and Thrive during the Collapse of the Welfare State*, (London: Simon & Schuster, 1997), 14

44 Davidson og Rees-Mogg, *The Sovereign Individual*, 195, 266

45 Davidson og Rees-Mogg, *The Sovereign Individual*, 255

46 Davidson og Rees-Mogg, *The Sovereign Individual*, 258

47 Davidson og Rees-Mogg, *The Sovereign Individual*, 173

48 Davidson og Rees-Mogg, *The Sovereign Individual*, 233

49 Davidson og Rees-Mogg, *The Sovereign Individual*, 12

ste inspirationskilder, har købt sig et omfattende flugt-sted.⁵⁰ Den US-amerikanske IT-entreprenør Peter Thiel er en af de mest innovative og eksplicitte neoliberalistiske demokratikritikere i dag. Tilbage i april 2009 skrev han en kort artikel, der blev ret kontroversiel, bl.a. for at skrive at han “ikke længere tror, at frihed og demokrati er kompatible.”⁵¹ Han fremhæver hermed det historiske forhold, at liberalisme og demokrati er et forholdsvist sent match, og at mange liberale ville vælge liberalisme over demokrati, hvis de var tvunget til at skulle vælge. Thiel er nået til den brudkonklusion som kulmination på en tiltagende desillusionering over demokratiet, eller rettere med muligheden for i et demokrati at få flertal for en reel frimarkeds-politik: “kapitalisme er simpelt hen ikke populært i flokken”, dvs. i befolkningsflertallet.

1920'erne, siger han, var sidste gang, man kunne tro, at en frimarkedspolitik kunne lykkes. “Siden 1920 har den store vækst i velfærdsmodtagere og udvidelsen af stemmeret til kvinder – to vælgergrupper, der er notorisk svære for libertarianere – gjort idéen om et ‘kapitalistisk demokrati’ til en selvmodsigelse.” (Han nævner her ikke afroamerikanere som en anden stor gruppe, der har fået stemmeret siden 1920'erne, medmindre det er inkluderet i velfærdsmodtager-kategorien). Demokratisk politik, flertalspolitik er derfor lukket, hvorfor “den store opgave for libertarianere i vor tid er at finde en flugt fra politik i alle dens former.” Politik er ikke længere midlet, men det der skal undviges, og han har “fokuseret mine kræfter på nye teknologier, der kunne skabe et nyt rum for politik.” Afgørende her er det, at teknologi er den anti-politiske forhåbning, det middel, der muliggør, at nogle kan undslippe de mange. Han nævner tre “teknologiske grænseområder [frontiers]”: cyberspace, hvor han bl.a. nævner PayPal, som han var med til at starte i 1990'erne, som starten på “at skabe en ny verdensvaluta fri fra al regeringskontrol og -svækkelse – afslutningen på monetær suverænitet”; det ydre rum (som vi har set Elon Musk, Jeff Bezos og Richard Branson konkurrere om at privatisere); og endelig seasteading (som i homesteading, bygge sit hjem på havet). Den sidste løsning, flugten fra po-

50 Mark O'Connell, *Notes from an Apocalypse. A Personal Journey to the End of the World and Back*, (London: Granta, 2020), kap. 4

51 Peter Thiel, “The Education of a Libertarian”, *Cato Unbound*, 13. april, 2009, <https://www.cato-unbound.org/2009/04/13/peter-thiel/education-libertarian>

litik ud på havet, ser vi afslutningsvis på som eksempel på den række af aktuelle neoliberale eksperimenter med at skabe "neoliberale fristader".

En af hovedfigurerne i seasteading, der delvist er finansieret af Thiel, er Patri Friedman, barnebarn af Milton Friedman og tidligere Google software-ingeniør. Han var i en periode fra 2008-2011 direktør for The Seasteading Institute, der arbejder med de praktiske, juridiske og ideologiske aspekter i at skabe flydende, ekstraterritorielle fristeder. Vi er her ikke interesseret i projektets praktiske detaljer eller realiserbarhed men udelukkende i, hvordan dets attraktion bl.a. kommer fra flugten fra politik, hvilket som vi har set flere gange ovenfor, er det samme som flugten fra flertallet. I en artikel skrevet sammen med en ansat på instituttet, Brad Taylor, fra maj 2012 læser man indledningsvis: "En række politiske økonomer og aktivister har set på potentialet for at forbedre regeringspræstation ved at udsætte regeringer for konkurrence om mobile beboere."⁵² Det er her vigtigt, at der snakkes om beboere [residents] og ikke borgere. Pointen er netop, at disse beboere skal frigøres fra deres nationalstatslige, landfaste indespærring og agere som forbrugere på 'regeringsmarkedet'.

Seasteading, opbygningen af privatejede, flydende entiteter uden for statssuveræn kontrol, "tillader introduktionen af nye konkurrenter på regeringsmarkedet *uden at reformere det gamle system*."⁵³ Den demokratiske konkurrence om vælgernes gunst tjener ikke som en særlig effektiv kontrol på statsmagten. Der skal derfor introduceres konkurrence ikke mellem politiske alternativer i den politiske enhed men mellem politiske enheder: "For virkningsfuldt at forbedre regeringskunsten er vi nødt til at fremelske konkurrence ved at sænke omkostningerne for forbrugere ved at skifte regeringsudbydere og barriererne for nye firmaer, der vil ind på regeringsmarkedet."⁵⁴ Det, der gør teksten interessant for denne artikel, er den måde, hvorpå regering og borgere omskrives i markedstermer, mens firmaer delvist omskrives i politiske termer. Det sker altså en aktiv opblødning af skellet mellem marked og politik, dog kraftigt i markedets favør. Der snakkes "regeringsindustri", "regeringsmarked", "startup-lande", der alle i sidste ende er termer for at kompen-

52 Patri Friedman og Brad Taylor, "Seasteading: Competitive Governments on the Ocean", *Kyklos*, 65, nr. 2 (maj 2012), 218-235, 218

53 Friedman og Taylor, "Seasteading", 219, min kursivering

54 Friedman og Taylor, "Seasteading", 222

sere for det, som Thiel nævner ovenfor, nemlig at flertallet menes allieret med en stadigt ekspansiv statsmagt, og at disse neoliberalister har mistet troen på at vinde den politiske kamp gennem den demokratiske jagt på flertallet.

KONKLUSION

En hurtig og ufuldstændig konklusion på ovenstående kunne være, at neoliberale mistror flertallet, da de ser ud til igen og igen at stemme på andre partier end de neoliberalistiske og for andre løsninger end de markedsdominerende. Der er klare forestillinger om – måske sagt mest eksplicit af Thiel og impliceret af de fleste andre – at demokratiet synes afvisende overfor en neoliberalisering. Hvis givet valget, stemmer de fleste imod. Som den US-amerikanske kulturkritiker Thomas Frank spydigt har bemærket, så er libertarianisme, hans ord for neoliberalisme, ikke skabt til at blive et flertal, men er “en politik født til at blive subsidieret. På ‘idéernes markedsplads’ er det en klar vinder”,⁵⁵ da det har åbenlys appel for de superrige, der får at vide, at skatter er tyveri og regulering kommunisme.

Det gør flertallet såvel som demokratiet til et politisk problem for neoliberalister. Ét sæt af løsninger er at devaluere den almindelige befolknings kunnen og evner til at deltage i politik og derfor introducere begrænsninger på deltagelse i demokratiet. Man kan også introducere non-deliberative elementer, der skal sikre en særlig beslutningsstruktur uafhængigt af flertalsopinionen, dvs. flytte politik fra det demokratiske til det administrative eller markeds-mæssige niveau. Et ganske andet sæt af løsninger er exit-strategier. Når man ikke kan stemme sig frem til et alternativ, kan man skabe et, enkelt individuelt eller i mindre grupper, enten i eller helt uafhængigt af de eksisterende strukturer. Man kan så at sige skabe sig sit eget flertal i en slags neoliberal parafrase af Bertolt Brechts gamle citat fra 1953, at det vil være “lettere at opløse folket og vælge et nyt”, når man har mistet tilliden til folket. Hvis folket ikke kan gøres neoliberalt, så må man omgive sig med folk, der er neoliberalister.

Idéhistorisk betragtet er disse aktuelle udgaver af neoliberalismens flertalsfrygt dels varianter af en længere, højreorienteret demokratiskepsis, der altid har frygtet det folkelige og deltagelsesmæssige element i demokratiet, men de er også aktua-

55 Thomas Frank, *The Wrecking Crew. How Conservatives Rule*, (New York: Metropolitan Books, 2008), 115

liserede varianter af denne tradition. De bearbejder nemlig mindst to nutidige erfaringer: en optimistisk globaliserings- og digitaliseringserfaring, der synes at give mulighed for en neoliberalisering nu-og-her, udenom det demokratiske, uden for det statslige, i individuel eller gruppe-størrelse, i alskens former; og en negativ erfaring af at der inden for det eksisterende demokrati ikke gives mulighed for et neoliberalt flertal, altså at der ingen demokratisk vej er til de ønskede forandringer, hvilket, så vidt jeg forstår det, er med til at forklare de ret markante nedvurderinger af ikke bare det demokratiske system men også befolkningen flest. Man kan også sige det sådan, at hvor mange andre ser de sidste par årtiers vestlige politik som neoliberalismens sejrsgang og omkalfatring af samfundet fra top til bund, dens erobring af demokratiet, så ser disse tænkere samme periode som neoliberalismens totale nederlag.

BIBLIOGRAFI

- Aamund, Asger. "Skal folkestyret på møddingen?", *Berlingske Tidende*, 27. juli, 2011. <http://aamund.dk/?p=151>.
- Brennan, Jason. *Against Democracy*. Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2016.
- Burns, Jennifer. *Goddess of the Market. Ayn Rand and the American Right*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Caplan, Bryan. *The Myth of the Rational Voter – Why Democracies Choose Bad Policies*. Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2007. <https://doi.org/10.1515/9781400828821>
- Constant, Benjamin. "Antik og moderne frihed." I Peter Wivel, *Tvesind. En bog om Benjamin Constant*, 164-184. København: Gyldendal, 1996.
- Davidson, James Dale og William Rees-Mogg. *The Sovereign Individual. How to Survive and Thrive during the Collapse of the Welfare State*. London: Simon & Schuster, 1997.
- Davies, William. *The Limits of Neoliberalism. Authority, Sovereignty and the Logic of Competition*. London: Sage, 2014. <https://doi.org/10.4135/9781473906075>
- Fogh Rasmussen, Anders. *Fra socialstat til minimalstat. En liberal strategi*. København: Samleren, 1993.
- Frank, Thomas. *One Market under God. Extreme Capitalism, Market Populism and the End of Economic Democracy*. New York: Anchor Books, 2001. <https://doi.org/10.17077/2168-569X.1373>
- . *The Wrecking Crew. How Conservatives Rule*. New York: Metropolitan Books, 2008.

- Friedman, Patri og Brad Taylor. "Seasteading: Competitive Governments on the Ocean", *Kyklos*, 65, nr. 2 (maj 2012): 218-235, 218. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.2012.00535.x>
- Friedman, Thomas. *The Lexus and the Olive Tree*. London: HarperCollins, 1999.
- Fuller, Roslyn. *In Defence of Democracy*. Cambridge: Polity, 2019.
- Gulliver-Needham, Elliot. "Adam Smith to Richard Spencer: Why Libertarians turn to the Alt-Right", *Medium*, 22 (februar 2018), <https://medium.com/@elliottgulliverneedham/why-libertarians-are-embracing-fascism-5a9747a44db9>.
- Haarder, Bertel. *Grænser for politik*. København: Gyldendal, 1990.
- Hermann-Hoppe, Hans. *Democracy – the God that Failed. The Economics and Politics of Monarchy, Democracy and Natural Order*. New Brunswick & London: Transaction Publishers, 2001.
- Jensen, Jacob. "Almenvellets affortryllelse – neoliberale anfægtelser af det fælles bedste", *Slagmark*, 74 (efterår 2016), 69-86.
- Jensen, Jacob og Niklas Olsen. "Hvad er neoliberalisme? – redaktionelt forord". *Slagmark*, 74 (efterår 2016): 9-22.
- Jones, Garrett. *10% Less Democracy – Why You Should Trust Elites A Little More and the Masses A Little Less*. Stanford: Stanford University Press, 2020. <https://doi.org/10.1515/9781503611214>
- Land, Nick. *The Dark Enlightenment*, 2013, www.thedarkenlightenment.com/the-dark-enlightenment-by-nick-land/.
- O'Connell, Mark. *Notes from an Apocalypse. A Personal Journey to the End of the World and Back*. London: Granta, 2020.
- Ohmae, Kenichi. *The Borderless World. Power and Strategy in the interlinked Economy*. London: HarperCollins, 1990.
- . *The End of the Nation State. The Rise of Regional Economies*. London: HarperCollins, 1995.
- Olsen, Niklas. *The Sovereign Consumer. A New Intellectual History of Neoliberalism*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-89584-0>
- Riker, William H. *Liberalism against Populism*. San Francisco: W.H. Freeman, 1982.
- Schjørring, Esben. "Kan demokratiet stadig betale sig?", *Berlingske Tidende*, 15. juli, 2011, <https://www.berlingske.dk/kommentatorer/kan-demokratiet-stadig-betale-sig>.
- Thiel, Peter. "The Education of a Libertarian", *Cato Unbound*, 13. april, 2009. <https://www.cato-unbound.org/2009/04/13/peter-thiel/education-libertarian>.
- Tooze, Adam. *Crashed. How a Decade of Financial Crises Changed the World*. London: Allen Lane, 2018.

Yarvin, Curtis. "Moldbug on Carlyle", 2010, <https://www.unqualified-reservations.org/2010/02/from-mises-to-carlyle-my-sick-journey/>.

Zakaria, Farred. *The Future of Freedom. Illiberal Democracy at Home and Abroad*. New York: W.W. Norton & Company, 2003.